

I ”skön endräkt”? Gemensamhetsbadet i Mölle mellan paradiset och pandemonium 1905–1925

Henrik Ranby

Frågan om gemensamma eller könsseparerade bad har efter de senaste årens flyktingmottagande i Sverige diskuterats flitigt i kommuner och tidningar. Olika kulturers syn på offentligt badande, och baddräkter, har stötts och blötts i media. Jämlikhet har ställts mot simkunnighet. Könsgemensamma bad tycks utgöra något centralt i det moderna och frigjorda Sveriges självbild (Johansson 2011). Att studera det svenska gemensamhetsbadets uppkomst, och debatten kring det, för hundra år sedan kan ge kulturhistoriska perspektiv på vår egen tids diskussioner, inte minst på frågan om vad som anses utländskt respektive svenskt.

Att den klippomgårdade badplatsen Ransvik vid Mölle i Nordvästskåne var den plats i Sverige där män och kvinnor först öppet badade tillsammans är ett relativt välkänt faktum. Den populära föreställningen om dessa bad är däremot mytologiserad och ytlig. Med utgångspunkt i samtida källor ska jag här försöka nyansera bilden av gemensamhetsbadet i Mölle och hur det debatterades ca 1905–1925. De tre frågorna min artikel kretsar kring är: *När inleddes gemensamhetsbadet?*, *Var det frågan om en skandal?* och *Hur gick de samtida diskussionerna?*. Min metod blir i förstone att strukturera och jämföra publicerade utsagor och i dem söka basfakta samt diskurser, kulturmönster och ideologiproduktion. Såväl dagspress som guideböcker och skönlitteratur blir därmed relevanta. Där det inte finns vetenskapliga artiklar att tillgå får jag också, med kritisk hållning, delvis luta

mig mot hembygdsböcker. Forskningen om gemensamhetsbad på europeiska havsstränder är begränsad. Professor Gregor Paulsson nämner företeelsen i *Svensk stad* III (1953) liksom den tyske antropologen och civilisationshistorikern Hans Peter Duerr i *Nakenhet och skam* (1994). Duerr diskuterar också badande och nakenhet ur ett långt historiskt perspektiv.

En odaterad svensk debut

Det brukar anges att Mölle var först i Sverige med gemensamhetsbad (Rosenius 1919:75, Sundstedt 1938:69–70, Olsheden & Olsson 1967:83, Mansén 1998:155, Pihl Atmer 2001:47 & 60). Företeelsens debutår preciseras inte i någon av de källor jag haft tillgång till men har ofta vagt satts till sekelskiftet 1900. Sannolikt finns inget officiellt startdatum utan gemensamhetsbad uppkom spontant bland tillresta badgäster. Så beskriver åtminstone Paul Rosenius saken i en 1919 publicerad artikel:

Det är ingen som med säkerhet vet, hvem det var som började. Om det var de svenska herrarna, de unga flotta kandidaterna, som voro så väl situerade att de aldrig ett ögonblick menat allvar med den löjliga, juridiska examen de läste på, och att de kunde ge sju tunnor tusan i de gängse anständighetsbegreppen. Eller om det var danskarna, som ju alltid varit lite lösa i sederna. Eller om det var tyskarna, som man ju kunde vänta hvad som helst utaf, dessa ofina, upprörande friska människor, hvilkas skråniga lifslust var som ett destillat af öl och korf (Rosenius 1919:74).

Badgästtidningen 1913 nr 5 beskriver något liknande: ”Hastigt blev Mölle en synnerligen frekventerad badort, utan lagbunden ordning växte det upp som ett badgästernas nybyggarsamhälle.”

Lundabiskopen Gottfrid Billing hävdar i sina memoarer att det inte förekom gemensamhetsbad vid Ransvik när han inledde sina sommarvistelser i Mölle 1899 (Billing 1975: 121–122). Han skriver visserligen, i kyrklig sedesamhet, att han aldrig satt sin fot vid Ransvik men hans uppfattning stöds av det faktum, att varken Bergström & Stridsberg (1893), Paul Rosenius (1895) eller August Strindberg (1898) säger något om att Mölle då skulle vara berömt eller beryktat för gemensamhetsbad. År 1895 beskrivs Ransvik ännu främst som en botanisk lokal (Rosenius 1895:17).

I Bonniers reseguide *Göteborg och Väst-kusten* hävdas 1896 att Ängelholm ”är det enda ställe i Sverige, där *strandbad* blifvit ordnade efter kontinentalt mönster” (*Göteborg och Väst-kusten* 1896:92), vilket bör tolkas som om strandbadet i Mölle då ännu var oorganiserat. De badvagnar som präglat 1800-talets sandstränder, och som användes vid Ängelholm, skulle ha varit oanvändbara vid Ransvik. Istället fanns här klippformationer att skyla sin nakenhet bakom. Enligt Gregor Paulssons *Svensk stad* (1953) förekom gemensamhetsbad först vid de franska och holländska Kanal- och Nordsjökusterna, dit bland annat engelsmän åkte för att idka ”mixed bathing” (Paulsson 1953:73). Gemensamhetsbad vid Hollands och Frankrikes kuster uppmärksammas i *Aftonbladet* redan 1878, där det också nämns att försök med sådant i Brighton ”strandat mot en stark opposition” (*Aftonbadet* 1878-05-01). En anständighetskompromiss innebar stränder med tre avdelningar, en för män, en för kvinnor och ett så kallat familjebad, där personer av olika kön men tillhörande samma familj kunde bada tillsammans. Sådana infördes vid tyska nordsjöbad 1901 (Paulsson 1953:73), samma år som den legala grunden för könsåtskilda

havsbad hävdades i Storbritannien (www.en.wikipedia.org/wiki/Mixed-bathing 2016-01-13). Duerr redovisar inga tidigare belägg men publicerar ett foto av ett familjebad vid den franska atlantkusten från omkring 1900 (Duerr 1994:336) och en tysk karikatyr över gemensamhetsbad från 1907 (Duerr 1994:95).

Paul Rosenius radikala paradis

Paul Rosenius (1919) framhäver radikaliteten i Mölle, ”en ny form för mänskligt samlif och en ny lifsåskådning med ödesdiger smittosamhet”:

Sällskapslifvet i Ostende och Trouville och Skagen och allt hvad de heta, de mångomtalade strandtaflorna med blåa himlar öfver bara armar och bara underben, de äro meningslösa ansatser och blodfattig flärd mot detta nya som spirat upp vid Kullabergets fot. Det är, som man sagt i dessa dagar: de stora tankarna födas i utlandet men förverkligas i nordanlanden (Rosenius 1919:75).

För Rosenius innefattade det moderna gemensamhetsbadet ett slags frigjordhet, i vilken män och kvinnor förenades i paradisk och antikiserande ursprunglighet, i solkult och havskult vid den branta bergssidan. Etnologen Marianne Larsson (2011) menar: ”Alla ingredienser i gemensamhetsbaden visar tecken på modernitet: havsbadorten, friluftslivet, järnvägen, resandet, vykortet, kameran, badkläder och inte minst det frimodiga umgänget mellan män och kvinnor” (Larsson 2011:48). År 1905 ska gemensamhetsbaden i Mölle ha varit föremål för svensk tidningsdebatt och frågan till och med ha nått riksdagen (Magnusson 2009:66). Dessa uppgifter är spridda i andra hand och har inte kunnat styrkas med riksdagstrycket. I *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 1905-08-12 beskrivs turism och havsbad vid Kullen, men det sägs inget om gemensamhetsbad.

Litteratur, press och lansering

I den delvis självbiografiska romanen *Genomskådad* (1937) skildrar Elin Wägner där-

emot ett Möllebesök, som inträffar omkring unionsupplösningen 1905. Wägner hävdar att Mölle redan då hade dåligt rykte på grund av ”ett oblygt badliv att betrakta om också ej deltaga i” (Wägner 1937:91–92). Med tanke på att detta skrevs trettio år senare är det tveksamt om Wägner kan tas för ögonvittne och därmed ge oss en datering. Mölle gästades 1906 av Selma Lagerlöf. Hon var där i sällskap med Sophie Elkan, entusiastisk baderska, som i några brev beskriver hur män och kvinnor badar om varandra och soltorkar i ”skön endräkt” (Ulvros 2001:250). Detta är det tidigaste helt säkra belägget för gemensamhetsbadet i Mölle jag funnit. En fantastisk, men kanske inte helt orimlig, tanke vore att ”Den stora trandansen på Kullaberg” i Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara*

resa genom Sverige (1906), som ju är zoologiskt tveksam, faktiskt också skulle kunna läsas som en allegori över hur danskar, tyskar och svenskar fylkas vid berget. Djuren är hela året runt rädda om sitt rykte, utom när de samlas för att visa upp sig på Kullaberg (Lagerlöf 1995:75–84).

År 1907 beskriver *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* i ett stort illustrerat reportage ”Från Kullen” hur i Mölle ”särskilt tyska herrar allt emellanåt visa sig oförsynt påträngande vid de i det fria belägna badplatserna, besvärande badande kvinnor med sin närhängenhet, förmodligen i den ljufva tron, att dylika scenerier utgör en för turisterna särskilt afsedd förnøjelse” (GHT 1907-09-07) Artikeln publicerades efter den sommar då kejsar Wilhelm II gästade Mölle, något som

1. Gemensamhetsbad vid Ransvik, Mölle ca 1910. Män i hel baddräkt och i simbyxor badar tillsammans med kvinnor. Kvinnornas badmode varierar. Dåtidens baddräktstextilier var i blött tillstånd tämligen avslöjande. På stranden står fullt påklädda män och kvinnor och studerar fenomenet. På glasplåtens baksida har fotografen noterat 14 augusti. Foto: Peter P. Lundh, Höganäs Museum (HM2088).

starkt bidragit till den tyska badgästtillströmningen.

Den 11 juni samma år hade den första badfilmen från Mölle *Badande Damer (Kullen)* haft premiär i Köpenhamn (Magnusson 2009: 69). Frigörelsen hade börjat exploateras och visualiseras men detta gav ännu inga ekon i *Höganäs Tidning*. Här kunde man fortfarande i slutet av juli 1908 beskriva det fria badlivet ”Vid en engelsk badort” (Brighton) utan att nämna Ransvik (*HT* 1908-07-27). Säsongerna 1904–1908 rapporterade *Höganäs Tidning* om en ökande mängd badgäster (1904 noteras särskilt tyskar (*HT* 1904-06-08), 1905 17 danska motorbåtar (*HT* 1905-06-13), 1906 2 000 sommargäster med många danskar, tyskar och engelsmän (*HT* 1906-07-21) och 1907 det anmärkningsvärt ”stora antalet tyskar som i sommar besöka Kullaberg” (*HT* 1907-07-20). Om gemensamhetsbad i Ransvik är *Höganäs Tidning* däremot ännu 1908 helt tyst och 1909 omnämns ”den beprisade Ransviken” utan annan kommentar (*HT* 1909-06-26). Det kan tilläggas att badlivet i Ransvik inte heller verkar ha varit någon lokalpolitisk fråga i Brunnby kommun eller i Mölle municipalsamhälle, åtminstone fann jag inga tecken på detta i arbetet med bokverket *Höganäs historia* (jfr Ranby, H. 2013: 231–234).

År 1909 börjar gemensamhetsbadet i Mölle uppmärksammas internationellt. Redaktören för *Königsberger Zeitung*, Georg Müller, reste i Sverige 1909 och noterar från Mölle:

Förhållandena är nästan paradisiska, män och kvinnor, unga och gamla bada här ogenerat tillsammans. Efter badet ligger man, herrarna i sina korta badbyxor och soltorkar på klipporna. För den tyske turisterna syns dessa förhållanden i början helt främmande. Var skulle det vid en tysk badort vara möjligt? Sålunda är Mölle verkligen ett litet paradys (Mölleryd 1968:146).

Någon uppmärksamhet i svensk rikspress verkar gemensamhetsbadet i Mölle få först

från 1910. Kungliga Biblioteket (KB dagspress) ger sammanlagt 14 träffar på ”Mölle gemensamhetsbad 1890–1920” (varav samtliga ligger efter 1910) så om någon folkstorm kan man knappast tala. Faktum är att artiklarna i rikspressen från 1910–11 ej heller beskriver badlivet i Mölle som särskilt skandalöst (<http://tidningar.kb.se/?q=M%C3%B6lle%20gemensamhetsbad&from=1890-01-01&to=1920-01-01> 2016-01-17: *DN* 1910-07-14, *SvD* 1911-08-06, *Aftonbladet* 1911-08-20, *SvD* 1911-08-21 och *DN* 1911-09-10). En skildring i *Bonniers Månadshäften* från augusti 1911 skildrar ”det berömda badlivet” i Ransvik som en färgstark och högljudd fest (Magnusson 2013:374–375). Från 1911 finns också en film om gemensamhetsbadet i Ransvik bevarad (<http://www.filmarkivet.se/movies/badlif-vid-molle/> 2016-09-07).

Män med bar överkropp

Det ”skandalösa” med Mölle brukar definieras som att män och kvinnor ogenerat delade badplats, vilket inte är hela sanningen. Massbadandets trängsel kunde skapa tillfällig kroppskontakt, frivillig som ofrivillig (Larsson 2011:46). En annan aspekt som Sophie Elkan nämner 1906 (Ulvros 2001:250) samt nämnde Müller 1909, Rosenius (1919:81) och Else Kleen (*ST* 1921-07-17) noterar, och som i vår tid lyfts fram av etnologen Marianne Larsson i boken *Män i badkläder* (2011), var att diskussionen också delvis handlade om ett nytt badmode, vilket innebar att män badade och solbadade med bar överkropp i stället för i hel badkläder. Så pass mycket exponerad naken manshud i damers sällskap tillhörde, liksom brott mot badplatsens regelverk om var man fick solbada och byta om, uppenbarligen de stora anständighetsproblemen. Badmodet med bar överkropp för män (som allmänt accepterades först flera decennier senare) är dokumenterat på en stor mängd av Kungl. Hoffotograf Peter P. Lundhs badbilder från Ransvik, idag tillgäng-

2. Gemensamt solbad vid Ransvik, Mölle ca 1910 i varierande grad av nakenhet. Notera hur några män vikt ner sina hela baddräcker för att exponera sina överkroppar och ansluta till det nya modet med simbyxor. Fotografen har påpassligt dokumenterat skylten som ger honom själv ensamrätt på badbilder. Foto: Peter P. Lundh, Höganäs Museum (HM1729).

liga i Höganäs Museum (Larsson 2011: 39–50). På flera bilder kan man dessutom notera hur män, närmast som ett *statement*, vikt ner sina hela baddräcker för att posera med bar överkropp (Ranby, C. 2013:196–198). Lundhs marknadsföring var en central del av gemensamhetsbadets skandalsuccé (Olsheden & Olsson 1967:91; Ranby, C 2013:10–11). Journalisten Erik Magnusson har utrett att nästan alla Peter P. Lundhs Ransviks badbilder kan dateras till åren 1907–1914. (www.hotellmolleberg.com/apps/blog/show/3900985-hur-vet-du-nar-ransvikskortet-togs-2015-12-08). Man får alltså tänka sig att de Lundhska badvykortet började spridas från 1907 och marknadsförde gemensamhetsbadet inför de följande säsongerna. Lundhs badfotografering var kontroversiell. Mot glatt och

ogenerat poserande badgäster kan ställas den skarpa kritik mot Lundhs hänsynslösa framfart och hans vykortproduktion som framfördes i *Badgästtidningen* 1913 nr 4 och 1913 nr 8.

Lokal tystnad

Det verkar närmast ha funnits en lokal överenskommelse om att inte framhålla gemensamhetsbadet i skrift, något som anknyter till tystnaden i *Höganäs Tidning*. I Peter P. Lundhs *Führer von Kullen* (1910) publiceras visserligen en badbild från Ransvik men den är knappast spekulativ. Att här finns ett gemensamhetsbad var inget som överhuvud omnämns i texten (*Führer von Kullen* 1910: 13). Istället är det till helt övervägande del Kullabergs natur som marknadsförs. *Nordisk*

Familjebok (1913) talar i sin Mölle-artikel om ”den öppna stranden, där ett kontinentalt badlif de senaste åren utvecklats sig” (*Nordisk familjebok* 1913, spalt 310). En guidebok om Helsingborg (1914) med utflykter i omgivningarna nämner Ransvik som badställe men säger inget mer (*Helsingborg* 1914:62).

Tyskar ges skulden

Om Rosenius (1919) ställde sig positiv till gemensamhetsbadet tillhörde biskop Gottfrid Billing de mer negativa. Han pekar också ut en grupp han anser som ”skyldig” till dess uppkomst:

De många utlänningarna medförde vanor af mindre tilltalande, stundom förargelseväckade natur. Mesta skulden härtill anses Berlinertyskar, hvilka ej i allmänhet hörde till den bildade klassen, ha haft. Särskilt beryktade blefvo ”Möllebuden” vid Ransvik. Tillsammans badade män och kvinnor (Billing 1975:122).

Lundaradikalen och botanikprofessorn Bengt Lidforss tillhörde dem som i mest brutala ordalag beskrev Kullabergsturism och Möllebad. I en artikel i *Arbetet* i augusti 1913 talar han om ”tyskt pack” och ”patrask”. Han beskriver en tysk underklass och lägre medelklass som köper en billig biljett till Mölle för att någon dag ”spela över klass” [sic.], till hög kostnad bli fotograferad vid Ransvik av fotograf Lundh och därefter avsända ett tjugovykort med denna badbild för att imponera på bekanta. Bildade tyskar skäms enligt Lidforss för sina landsmän (*Arbetet* 1913-08-27). Att arbetarrörelsens organ publicerade sådana klassnedlåtande ordvändningar ter sig märkligt, men ska kanske läsas mot bakgrund av en alltmer spänd internationell situation.

Krav på ordning – jordägaren friherre Nils Gyllenstierna till Krapperup ingriper

I juni 1910 stod i *Höganäs Tidning* att:

Badlifvet i Ransvik har under senaste somrar tagit former, som ofta tyda på oanständighet. Den vackra idyllen af sambad, som besjungs af skaldande

sommargäster och förevigats af hundratals amatörfotografer, har af diverse patraskfolk, som tydligtvis äfven tager en sommarflykt till Mölle, ej sällan endast för att njuta badlifvets friheter, neddragits till det anstötliga (*HT* 1910-06-14).

I artikeln talas om åtgärder för att skilja män och kvinnor åt, om att omklädnings ska ske i badhytter och att hel baddräkt, ej endast simbyxor, kommer att krävas även av herrar (*HT* 1910-06-14). Man får intrycket att ”sambad” pågått i idyllisk form i flera år, men att situationen med massturism och nyfikna amatörfotografer alltmer håller på att urarta. Amatörfotograferingen kom dock att förbjudas och Peter. P. Lundh fick istället betala för ensamrätt på badfotografering.

Artikeln i *Höganäs Tidning* anknyter till de åtgärder friherre Nils Gyllenstierna till Krapperup vidtog samma år. 1910 satte ”jordägaren”, det vill säga Gyllenstierna, upp skyltar med följande text:

Å malen i Ransvik jämte slutningen ovanför denna får ej av- eller påklädnings ske, ej heller solbad tagas. Baddräkt (således för herrar ej endast simbyxor) skall under badning i Ransvik och vid närliggande klippor användas. Dessa anvisningar torde av en var vederbörligen respekteras (Brinck, Jönsson & Pahlsson 2014:68).

Nils Gyllenstierna försökte alltså ta sitt patriarkala ansvar att upprätthålla anständigheten på sin egendom. Efter klagomål på Peter P. Lundhs badfotografering chockhöjde Gyllenstierna avgiften för fotomonopolet säsongen 1913 till 600 kr. Han blev sannolikt förvånad när fotografen betalade och fortsatte sin verksamhet. Sedan ville Gyllenstierna inte sälja fler fotorättigheter, ej heller bergets nye ägare från 1914, AB Kullabergs Natur (www.hotellmolleberg.com/apps/blog/show/3900985-hur-vet-du-nar-ransvikskortet-togs-2015-12-08).

Gemensamhetsbadet genererade stora inkomster för lokalbefolkningen men var i sin kommersialiserade form också något som i högborgerliga och intellektuella kretsar kunde

uppfattas som vulgärt: ”snart var Kullaberg en enda krälände myrstack af klättrande och badande utlänningar”, skriver Sigurd Hallberg 1914 (Hallberg 1914:104). Försöket att skilja badplatserna mellan herrar och damer åt ogillades och följdes inte av badgästerna (Brinck, Jönsson & Pahlsson 2014:19).

Gyllenstiernas åtgärder i Ransvik refererades i *Dagens Nyheter* under rubriken ”En badform som är förbjuden i Sverige”. Mölle beskrivs som ”den mest kontinentala af våra rekreationsplatser”, dit ”kontinentala fasoner” nått, ”den okonstlade naturlighet hvarmed herrar och damer bada tillsammans”, vars rykte ”om detta oskyldighetens tillstånd har gått vida”. Gemensamhetsbadet i Mölle var alltså välkänt i Stockholm vid denna tid och nu raljerade *DN* över ”den gamla hyggliga friherrens önsknings” om könsåtskillnad och hans ambition ”att ha slut på de paradisiska sederna”. För *DN* var Mölle knappast en skandal. Snarare var de ändrade sederna ett nytt – modernt – kulturbeteende som en enskild godsägare knappast kunde stoppa (*DN* 1910-07-14).

Gemensamhetsbadet sprids

Gemensamhetsbadandet kom relativt snabbt att sprida sig från Mölle. I augusti 1911 skrev *Svenska Dagbladet* om att män och kvinnor så smått börjat bada ”Huller om buller” i Skälderviken/Ängelholm (*SvD* 1911-08-06) och i samma månad rapporterade *Aftonbladet* om hur tre svenska herrar, som just varit i Mölle, försökt sprida seden till Hornbæk på den danska sidan Öresund, men där fått uppsträckning av badmästaren. Denne kunde låta kvinnor frivilligt simma in till herrarna om de så önskade men inte vice versa. Kvinnorna skulle alltså skyddas mot oönskat gemensamhetsbad (*Aftonbladet* 1911-08-20). *Dagens Nyheter* rapporterade i september 1911 om att Falsterbo strandbad, ”vårt enda fullt kontinentala”, ännu inte hade ordnat gemensamhetsbad (*DN* 1911-09-10). Här tilläts dock snart gemensamhetsbad, om än med bad-

dräktsregel 1912 (Pihl Atmer 2001:60) liksom vid Hässelby Strandbad nordväst om Stockholm 1913 (Larsson 2011:46). Hässelby Strandbad rubricerades 1913 symptomatiskt nog som ”Det Stockholmska Mölle” (*Aftonbladet* 1913-07-13), vilket säger något om hur välkänt Mölles gemensamhetsbad då var i huvudstaden. I augusti 1913 publicerade *Dagens Nyheter* en artikel som närmast vittnar om ett slags äckel inför situationen vid Ransvik – det är massan och trängseln av badande av olika kön, ålder och kropps-konstitution som upprör skribenten (*DN* 1913-08-10, ”Badgästinvasjonen det vackra Kullabergs fördärv”). STF:s resehandbok *Skåne* (1922) refererar situationen med viss distans:

Under högsäsongen åren närmast före kriget vistades här dagligen 2000–2500 badgäster, på söndagarna ofta det dubbla antalet och Mölle var faktiskt Sveriges största bad- och rekreationsplats. Kriget gjorde slut på detta. Numera är Mölle åter en svensk badort, om ock med starkt danskt inslag, och sedan vissa efterverkningar från gulaschåren med dess oskäligt uppdrivna priser övervunnits, har turist- och badlivet i Mölle återgått till för svenska resande mera tilltalande former (*Skåne* 1922:213).

Else Kleens vulgära pandemonium

Efter 1914 kom AB Kullabergs natur att uppföra 30 badhytter vid Ransvik för att stävja oskicket att byta om direkt på stranden (Brinck, Jönsson & Pahlsson 2014:37). Fortfarande så sent som 1921 kunde gemensamhetsbadet i Mölle dock väcka anstöt, exempelvis av signaturen ”Gwen” (Else Kleen) i *Stockholms-Tidningen*. Hon såg nog inte något omoraliskt i själva könsblandningen men fann visuellt obehag i den halvnakna massan. Hennes dom över Ransvik var hård, snarast präglad av att hon upplevde gemensamhetsbadet som ett estetiskt problem i en bygd hon i en tidigare artikel prisat som något av det vackraste hon sett (*ST* 1921-07-10, ”I det landet Gosen”).

I klippformationen väster om badorten finnes något, som med god vilja kan kallas en vik, Ramsviken [sic], stor som en vanlig restaurangmatsal, Operakällaren till exempel, omgiven av klippblock och själv, så vidt jag kunde se, betydligt stenig. Man kommer dit med båt från Mölles hamn eller till fots genom en ravin. Ovan denna ligger en plats – det var från den jag såg ner på något, som jag plötsligen hade alldeles klart för mig var ungefär det fulaste jag i mitt liv hade sett. (---) Där är badstället snarast en interiör, och eftersom det på varje kvadratmeter är befolkat, gör det ännu mer intryck, icke av rum, men av pandemonium. (---) Tänk er två hundra damer i korsett, av vilka självfallet icke alla äro vackra eller soignerade, i korsett! Och ett lika stort antal herrar i hängslen och i färd med att knäppa de knappar, som skola knäppas för att vederbörande gentleman skall bli klädd! Tänk er sedan omkring dessa fyrahundra, yttermera fyra hundra andra, som äro så godt som nakna, baddräktsklädda eller simbyxförsedda, och som kontemplativt låta solen steka på ting, som vår Herre säkerligen icke kan ha ansvar för! Medge då till slut, att man kan bli rädd för mindre! (---) Det är roligt att Kullen är svensk och icke ett sagoland någonstans i Södern. Men det är ledsamt, att Mölle ligger på Kullen – och att där av någon anledning utvecklats ett badliv, som icke har någon motsvarighet vare sig vid någon annan svensk badort eller i svenskt kynne!” (ST 1921-07-17 ”Badlivet i Mölle”).

Gemensamhetsbadet normaliseras, organiseras och mytologiseras

Kleen var antagligen Ransviksbadets sista upprörda kritiker. Hon har ofta setts som en radikal skribent men framstår här som konservativ. Hon ser främst ett mode- och kläde-dräktsproblem. Som undertoner ligger dock aristokratens förakt för massan och en nationalistisk föreställning om att Sverige står moraliskt högre än andra länder. Badlivet är för henne enligt underrubriken ”Ett osvenskt inslag i ett stycke vacker svensk natur” (ST 1921-07-17 ”Badlivet i Mölle”).

I Lundhs turistguide från 1922 definieras Ransvik som ”Familjebad”, något som i när-

heten då också fanns vid ”Kullens Sandstrand, Nyhamnsläge” (Lundh 1922:36) och det meddelas att ”Fotografering av badbilder är förbjudet” (Lundh 1922:43). I beskrivningen anges var avklädningshytterna är belägna och att det finns separata herr- och dambad för dem som så önskar. Författaren kan emellertid inte avhålla sig från att skriva att

det är ett nöje att blott titta på det liv, som utvecklas, den scen som utspelas, när till exempel en korpulent herre rullar ner i vattnet eller en liten nymfs graciösa lek med böljorna (Lundh 1922:30).

I Arthur Rubes turistguide från 1925 måste författaren ännu förhålla sig till Möllebadens rykte: att ”otvungna, ja man skulle kunna säga mycket otvungna bad- och sällskapsformer” (Rube 1925:31) hade utvecklats före första världskriget. Han bygger i huvudsak sin text på STF:s resehandbok *Skåne* (1922:213). Rube informerar om att det finns särskilt dambad med avklädningshytter, att även Ransvik har avklädningshytter och att all badfotografering är förbjuden (Rube 1925:34 & 43).

Badlivet är fritt och otvunget. Ute i vågorna mötas alla fullt ogenerat, men trots den stora frihet, som präglar badlivet och som utgör dess pikanta underton, överskridas aldrig gränserna för det passande (Rube 1925:40).

Gemensamhetsbadet som fenomen kom snabbt att spridas, organiseras och normaliseras medan badlivet i det tidiga 1900-talets Mölle alltmer kom att mytologiseras, i synnerhet efter publiceringen av Jan Olshedens & Stellan Olssons bok *Vad gjorde farfar i Mölle?* (1967). I lokalhistoriska sammanhang, och i sentida turistpropaganda, har Mölle- och Kullabergsturismens storhetstid före första världskriget ofta återberättats med oklara dateringar, utan källkritik och snarast blivit till folklöre och story-telling. Vill man idag försöka förstå vad som egentligen hände (och hur det då debatterades) måste man återvända till det från tidigt 1900-tal avsatta källmaterialet. Ämnet pockar på en större kultur-

historisk utredning än det här presenterade, i vilken exempelvis *Skånska Socialdemokraten*, Helsingborgs- och Malmötidningarna samt dansk och tysk press också borde studeras. Möjligen kan mer material också hämtas ur Krapperups godsarkiv. Vi har här uppenbart att göra med en diskussion, vilken inbegriper kosmopolitism, nationalism, politik, etnicitet, klassmotsättningar, genus, frigörelse, mode, bildbruk och modernitet. Det är som om hela det tidiga 1900-talet reflekteras i den lilla vikens vattenyta.

Av min granskning att döma förefaller moralpaniken främst ha varit knuten till högborgerliga, kyrkliga och konservativa kretsar och dessas värnande om anständighet, rädsla för nakenheten och äckel inför massan. Radikalare personer såg snarare gemensamhetsbadet som del av en framväxande frigörelse, jämställdhet och modernitet. Det fanns uppenbarligen också en grupp människor som *deltog* i gemensamhetsbaden och andra, som likt Elin Wägners romanhjärtinna, mest *såg på*. Regleringen av fotograferandet vittnar om någon form av ”pornografisk” dimension. Beskrivningen av tyskar som särskilt domnanta, uttryckt redan i *GHT* 1907-09-07 och vulgära (formulerat av Bengt Lidforss i *Arbetet* 1914) måste delvis tolkas som politiserade uttryck i anslutning till Första världskriget. Det kan inte heller uteslutas att här finns inslag av antisemitism. Det finns uppenbart också ett positionerande, nedlåtande, klassperspektiv (som hos Lidforss, Hallberg, Billing och Kleen) i diskussionen, som faktiskt också Ellen Key uttryckte i ett brev 1908: ”jag fasar för dessa turistströmmar, hvilkas orena flöden nu på båda sidor omspola Kullen!!!” (Fahlbeck 1998:48).

Henrik Ranby, docent/universitetslektor
Institutionen för Kulturvård
Göteborgs universitet

Nyckelord: gemensamhetsbad, strandbad, Mölle, mode, modernitet, nationalism, etikett, bildbruk

Referenser

Arkiv

Höganäs Museum
Kungl. Hoffotograf Peter P. Lundhs glasplåtar (digitaliserade).

Elektroniska resurser

www.en.wikipedia.org/wiki/Mixed-bathing
2016-01-13
<http://tidningar.kb.se/?q=M%C3%B6lle%20gemensamhetsbad&from=1890-01-01&to=1920-01-01> 2016-01-17.
<http://www.filmarkivet.se/movies/badlif-vid-molle/> 2016-09-07
www.hotellmolleberg.com/apps/blog/show/3900985-hur-vet-du-nar-ransvikskortet-togs-2015-12-08.

Dagstidningar

Aftonbladet
Arbetet
Dagens Nyheter (DN)
Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (GHT)
Höganäs Tidning (HT)
Svenska Dagbladet (SvD)
Stockholms-Tidningen (ST)

Litteratur

Bergström, Richard & Stridsberg O. A 1893: *En bok om Sverige*. Förra delen Land och Folk. Skåneavsnittet med tillägg efter A. Kurck och H. Wieselgren. Stockholm: Fahlcrantz & Co.
Billing, Gottfrid 1975: *Gottfrid Billings levnadsminnen. Biskopstiden i Lund*. Utgivna med inledning och kommentar av Hilding Pleijel. Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia 41. Lund: Håkan Ohlssons förlag.
Brinck, Per, Jönsson, Arne & Paulsson, Lars 2014: *AB Kullabergs Natur 1914–1999*. Förvaltning, forskning, naturvård och turism. AB Kullabergs Natur.
Duerr, Hans Peter 1994 (1988): *Nakenhet & skam. Myten om civilisationsprocessen*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
Fahlbeck, Anders 1998: Ellen Key och Kullabygden. I: *Kullabygd*.
Führer von Kullen 1910. Dritte reich illustrierte Auflage. Peter P. Lundhs förlag.
Göteborg och Västskusten 1896. Kanal- och Järnvägsresorna mellan Stockholm och Göteborg

- jämte beskrifning öfver talrika sidoutflykter för turister i Öster- och Västergötland, Halland, Bohuslän och Dal. Andra, betydligt omarbetade och tillökade upplagan. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Hallberg, Sigurd 1914: Kullaberg I: *Sveriges Natur*, Svenska Naturskyddsföreningens tidskrift.
- Helsingborg 1914. Beskrifning, utgifven på stadsfullmäktiges uppdrag. Helsingborg: Helsingborgs stad.
- Johansson, Ella 2011: I Sverige simmar vi tillsammans: simkunnighetens etnografi. I: *Kulturstudier, kropp och idrott. Perspektiv på fenomen i gränslandet mellan natur och kultur* (red. H. Tolvhed & D. Cardell). Malmö studies in sport sciences. Malmö idrottsforum.org.
- Lagerlöf, Selma 1995 (1906): *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*. Illustrerad av Bertil Lybeck. Stockholm: BonnierCarlsen.
- Larsson, Marianne 2011: *Män i baddräkt. En kroppslig kulturhistoria*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Lundh, Peter P. 1922: *Karta över Kullen samt 57 bilder från Mölle, Arild*. Vägvisare till 18 turer. Peter P. Lundhs förlag.
- Magnusson, Erik 2009: *Det vackra huset i Möllebergensbacken – om 150 år av turism vid Kullabergets fot*. Kristianstad: Monitor Förlaget.
- Magnusson, Erik 2013: Kullabergsturism mellan ångbåtar och bilism. I: *Kullahalvön mellan istid och kommunreformer*. Del 2 av *Höganäs historia* (red. H. Ranby). Höganäs kommun.
- Mansén, Elisabeth 1998: Hav och bad vid Kullen och Mölle. I: *Kring 1900* (red. S.-Å. Nilsson & L. Vinge). Symposier på Krapperups borg 4. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen.
- Mölleryd, Anders W. 1968: *Mölle-Kullen genom tiderna*. Fjärde delen. Eget förlag.
- Nordisk familjebok* 1913. Konversationslexikon och realencyklopedi. Ny, reviderad och rikt illustrerad upplaga. Nittonde bandet.
- Olsheden, Jan & Olsson, Stellan 1967: *Vad gjorde farfar i Mölle? Stämningar kring en liten bit av världen åren 1886–1914*. Med bilder ur Peter P. Lundhs efterlämnade arkiv. Stockholm: Norstedts förlag.
- Paulsson, Gregor (red.) 1953: *Svensk stad III*. Från bruksby till trädgårdsstad. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Pihl Atmer, Ann Katrin 2001: *Sommarnöjen vid vattnet* (foto: Jan Tham). Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Ranby, Henrik 2013: ”Landskommuner och municipalsamhällen – utvecklingen i Farhult, Jonstorp, Brunnby, Väsby och Viken 1863–1971”. I: *Kullahalvön mellan istid och kommunreformer*. Del 2 av *Höganäs historia* (red. H. Ranby). Höganäs kommun.
- Ranby, Caroline 2013: *Kongl. Hoffotograf Peter P. Lundh. Det bästa ljus och nutidens bästa instrumenter*. Höganäs: Höganäs Bokhandel & Förlag.
- Rosenius, Paul 1895: Om Kullen och Kullaberg. I: *Svenska turistföreningens årskrift 1895*.
- Rosenius, Paul 1919: Idyllen vid Ransvik. I: *Vandringar och färder*. Lund: C. W. K. Gleerups förlag.
- Rube, Arthur 1925: *Kullaberg. Nordens riviera. Orientering i ord och bild över Kullen, Mölle, Arild*. Eget förlag.
- Skåne* 1922. *Svenska turistföreningens resehandböcker*. XIII. Tredje upplagan med 64 illustrationer, 8 översiktskartor och 8 stadsplaner. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Strindberg, August 1898: *Legender*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Sundstedt, Fredrik 1938: *Skåne I – Västra Skåne*. Åhlén & Söners naturböcker för sommarsesestern. Stockholm: Åhlén & Söner.
- Wägner, Elin 1937: *Genomskådad*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Ulvros, Eva Helen 2001: *Sophie Elkan. Hennes liv och vänskapen med Selma Lagerlöf*. Lund: Historiska Media.

SUMMARY

The beauty of unity? Gender-mixed bathing between paradise and pandemonium at Mölle, Scania 1905–1925

This article discusses the introduction of mixed bathing in Sweden. The seaside resort Mölle on the Kullen peninsula in Northwestern Scania was the first place where mixed bathing was practised in Sweden. This relatively wellknown fact has become the topic of later tourist myths and local story-telling. Mixed bathing arose spontaneously at a small cliff-surrounded bay called Ransvik near Mölle, where tourists from Denmark, Germany and Sweden gathered. There is no precise date when it all started, but the first written sources appear around 1905–06.

With the new fashion of swimming pants for men (instead of complete swimsuits), sunbathing on the cliffs, changing clothes on the shore, cameras and postcards, the situation soon became a scandal success, and after the visit of the German emperor Wilhelm II in 1907, Mölle became very popular among German tourists. For a few years, Mölle was the greatest Swedish seaside resort. Amateur cameras were banned, and the photographer Peter P. Lundh bought sole rights to take bathing pictures.

Around 1910, newspapers began writing more

and more about Mölle. The landowner, Baron Nils Gyllenstierna at Krapperup manor, tried to keep up some order on the shore, but in 1914, he sold the whole mountain Kullaberg to a nature-preserving company. From Mölle, mixed bathing rapidly spread across Sweden. After WWI it became part of modern life as the normal way of bathing.

The introduction of gender-mixed bathing in Sweden was 1905–1925 discussed from many different points of view and highlights questions of nationalism, cosmopolitanism, fashion, decorum, gender, class and visual culture. Radical writers saw a new modernity. For upper-class Swedes however, the bathing at Mölle seemed vulgar, “non-Swedish”, ugly and problematic. In longer terms though, mixed bathing became part of the modern welfare state and its aim of gender-equality. It is at present often hard defended when immigrants from the Middle East and Africa demand gender-separated public baths.

Keywords: mixed bathing, seaside resort, Mölle, fashion, modernity, nationalism, decorum, visual culture